

УДК 364[477]–056:342

Балдинюк Олена Дмитрівна

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

lenabaldyniuk@gmail.com

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УКРАЇНІ

Анотація. Статтю присвячено аналізу законодавчих та нормативно-правових документів щодо соціального захисту дітей з інвалідністю. Ставлення до громадян з обмеженими можливостями є характерною ознакою цивілізованості держави та її демократичності. Рівень державного соціального захисту осіб з інвалідністю є відображенням рівня розвитку суспільства в цілому. Одним з важливих напрямків державної соціальної політики на сьогодні є соціальний захист дітей з інвалідністю. Основним обов'язком суспільства є забезпечення соціальної інтеграції, створення рівних можливостей для повноцінного життя, самореалізації, здобуття освіти та працевлаштування, залучення дітей з інвалідністю до духовного, культурного та спортивного життя. Отже, вирішення таких гострих й актуальних питань вимагають неухильної уваги законодавців і потребують належного нормативного регулювання та активізації зусиль виконавчої влади для їх практичної реалізації.

Ключові слова: соціальний захист, інвалідність, діти з інвалідністю, нормативно-правове регулювання, соціально-правовий захист дітей, державна політика, інклюзивне навчання, законодавство України.

Балдынюк Елена Дмитриевна

НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОЙ ЗАЩИТЫ ДЕТЕЙ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ В УКРАИНЕ

Аннотация. Статья посвящена анализу законодательных и нормативно-правовых документов по социальной защите детей с инвалидностью. Отношение к гражданам с ограниченными возможностями является характерным признаком цивилизованности государства и его демократичности. Уровень государственной защиты лиц с инвалидностью является отражением уровня развития общества в целом. Одним из важных направлений государственной социальной политики сегодня является социальная защита детей с инвалидностью. Основной обязанностью общества является обеспечение социальной интеграции, создания равных возможностей для полноценной жизни, самореализации, получения образования и трудоустройства, привлечения детей с инвалидностью в духовной, культурной и спортивной жизни. Следовательно, решение таких острых и актуальных вопросов требуют неукоснительного внимания законодателей и требуют надлежащего нормативного регулирования и активизации усилий исполнительной власти для их практической реализации.

Ключевые слова: социальная защита, инвалидность, дети с инвалидностью, нормативно-правовое регулирование, социально-правовая защита детей, государственная политика, инклюзивное обучение, законодательство Украины.

Baldyniuk Olena Dmytrivna

NORMATIVE-LEGAL REGULATION OF SOCIAL AND LEGAL PROTECTION OF CHILDREN WITH DISABILITIES IN UKRAINE

Annotation. The article is devoted to the analysis of legislative and regulatory documents on the social protection of children with disabilities. The attitude towards citizens with disabilities is a characteristic feature of the civilization of the state and its democratic character. The level of state social protection of persons with disabilities is a reflection of the level of development of

society as a whole. One of the important areas of state social policy is social protection for children with disabilities. The main responsibility of the society is to ensure social integration, equal opportunities for full-time living, self-realization, education and employment, and the involvement of children with disabilities in spiritual, cultural and sports life. Therefore, the resolution of such urgent and urgent issues requires the steady attention of legislators and require appropriate regulatory regulation and activation of the efforts of the executive authorities for their practical implementation.

Key words: *social protection, disability, children with disabilities, legal regulation, social and legal protection of children, state policy, inclusive education, legislation of Ukraine.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Погіршення екологічної ситуації, високий рівень захворюваності батьків, відсутність культури здорового способу життя, ряд соціальних, педагогічних, психологічних і медичних проблем сприяють збільшенню числа дітей з інвалідністю.

За даними Світової Організації охорони здоров'я, кожен десятий житель Землі – людина з обмеженими можливостями, з них 120 млн. – діти і підлітки. Серед дітей з інвалідністю, найбільш чисельна вікова група 8-14 років (42,3 %), переважають хлопчики (59 %). Близько 80 % дітей з функціональними обмеженнями виховуються в сім'ях, решта – в інтернатних закладах [16, с. 127].

На сьогодні інвалідність дітей є суспільною проблемою. Для цієї категорії населення нагальними залишаються проблеми, пов'язані з соціальним захистом, інтеграцією в суспільство, навчанням та працевлаштуванням, «безбар'єрністю» як архітектурно-транспортного, соціального так й інформаційного характеру.

Соціальна робота з дітьми з особливими потребами передбачає їх всебічну підтримку з боку держави, дотримання конституційних прав. Вони потребують не лише соціальної та медичної реабілітації, а й створення таких

умов, за яких дитина з інвалідністю зможе реалізувати себе в суспільстві в повній мірі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема життєдіяльності дітей з обмеженими функціональними можливостями є предметом дослідження фахівців багатьох галузей науки: медицини, педагогіки, психології, соціальної педагогіки та соціальної роботи.

На сьогодні існує певний науково-теоретичний доробок з питань соціальної роботи з дітьми з особливими потребами. Серед вітчизняних науковців та практиків, які займались дослідженням проблем у сфері соціальної реабілітації дітей-інвалідів та їх соціально-педагогічної й психологічної підтримки, слід виділити Т. Добровольську, І. Звереву, А. Капську, О. Молчан, І. Солодовнікову. Правові основи соціального захисту інвалідів висвітлені в наукових працях В. Андрєєва, Є. Астрахана, Н. Болотіної, М. Захарова, П. Пилипенко та ін. Питанням соціальної роботи з сім'ями, в яких виховуються діти з інвалідністю, присвячено доробки І. Іванової, Н. Грабовенко, А. Маллера, М. Семаго, Т. Соловйової, О. Холостової та ін.

Особливості психічного розвитку та становлення осіб із психофізичними вадами представлені у роботах Л. Виготського, Л. Божович, І. Дубровіної, Н. Толстих, А. Прихожан. Питання організації соціально-педагогічної роботи з батьками дітей з інвалідністю розглядаються у працях Н. Грабовенко, Т. Соловйової та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На наш погляд, питання соціально-правового захисту дітей з обмеженими фізичними можливостями не втрачає своєї актуальності, незважаючи на те, що даному питанню приділяється увага як на законодавчому рівні шляхом закріплення прав, пільг та компенсацій дітям-інвалідам, так і на суспільному рівні шляхом передбачення державних гарантій їх економічної та моральної підтримки.

Мета статті – розглянути роль чинного законодавства щодо соціально-правового захисту дітей з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день в Україні науковцями термін «інвалідність» розглядається по-різному: «люди з інвалідністю», «люди зі спеціальними потребами», «люди з обмеженою дієздатністю», «люди з вадами фізичного та розумового розвитку», «люди з особливими потребами», «люди з патологічними станами», «люди з функціональними обмеженнями» тощо.

Щодо терміну «інвалід», міжнародне визначення якого вперше подано в Декларації ООН «Про права інвалідів» у 1975 р., це – «особа, яка не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистого і/або соціального життя через вроджене або набуте порушення фізичних чи розумових здібностей» [1].

Якщо проаналізувати англійський словник, то можна побачити, що термін «invalid» у перекладі українською мовою означає хворий, непрацездатний, інвалід [14, с. 281]. Також використовуються слова «disability», що означає нездатність – стан фізичного або розумового розладу, те, що робить людину нездатною, неспроможність, безсилля, непрацездатність. Причому в даному випадку вживається одночасно словосполучення «person with disability» чи «people with disability», де одразу помітно, що це особа, особистість, людина з певними вадами [14].

У Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів, прийнятих в грудні 1993 року Генеральною асамблеєю ООН, термін «інвалідність» визначається як «наявність різнобічних функціональних обмежень». Люди можуть стати інвалідами внаслідок фізичних, розумових, сенсорних дефектів, стану здоров'я чи психічних захворювань, що за своїм характером бувають постійними або тимчасовими. Обмеження життєдіяльності – це «повна або часткова втрата здатності здійснювати самообслуговування, пересування, орієнтацію, спілкування,

контроль за своєю поведінкою, а також можливості займатись трудовою діяльністю» [13, с. 133].

Інвалідність згідно з національним законодавством визначається як міра втрати здоров'я у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності особи, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист [10, с. 20].

У нашій державі якість життя людей з інвалідністю, як правило, нижче решти населення, що обумовлено наступним:

- недостатністю в нашому суспільстві гуманізму і милосердя по відношенню до людей з особливими потребами;
- нерозвиненістю і непристосованістю соціальної інфраструктури міст і сільських населених пунктів з урахуванням задоволення основних потреб інвалідів;
- низьким рівнем матеріального забезпечення і соціального обслуговування, їх недостатньою гнучкістю;
- низькою якістю чи відсутністю технічних засобів і пристосувань, необхідних для обслуговування, пересування і праці осіб з інвалідністю;
- наявністю значних труднощів в отриманні якісної професійної, особливо вищої освіти, в задоволенні духовних потреб.

Найважливіша мета соціального захисту населення – це створення умов для вільного і всебічного розвитку особистості, для її гідного існування. Соціальний захист у державі повинен передбачати два взаємопов'язані напрями дій: надання громадянам рівних можливостей для забезпечення належного життя власною працею і підтримка недієздатних і соціально вразливих верств населення. Держава має виступати гарантом захищеності таких людей, брати на себе обов'язок забезпечення умов для нормального життя, навчання, професійної підготовки, адаптації та інтеграції в соціальне середовище.

Соціальний захист дітей з інвалідністю варто розглядати як систему гарантованих державою економічних, соціальних та правових заходів, що забезпечують дітям з обмеженими можливостями умови для подолання та компенсації існуючих у них обмежень шляхом надання необхідної допомоги, матеріального обслуговування, соціально-побутового, медичного забезпечення, та створюють умови для отримання ними освіти, професійної підготовки, забезпечення зайнятості, з метою створення рівних можливостей у суспільному житті з іншими громадянами [17, с. 8].

Серед міжнародних документів, що стосуються визначення і дотримання прав і свобод людей з обмеженнями, визначальне місце посідає Загальна декларація прав людини та Декларація про права інвалідів.

Основними нормативно-правовими актами, спрямованими на забезпечення реалізації прав дітей з інвалідністю в Україні є: Конституція України; Сімейний кодекс України; Закони України «Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», «Про оздоровлення та відпочинок дітей», «Про сприяння соціальному становленню і розвитку молоді в Україні», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» та ін.

Відповідно до ст. 46 Конституції України «соціальний захист» включає таку важливу складову, як «соціальне забезпечення», яке відображає в собі одну з форм розвитку інституту соціального захисту [11, с. 46].

З метою поліпшення соціального захисту дітей-інвалідів 16 листопада 2000 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам». Цим законом передбачені заходи, спрямовані на поліпшення матеріального забезпечення дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, зокрема цим категоріям інвалідів надається право на державну соціальну допомогу, яка виплачується замість пенсії. У даному Законі наголошується той факт, що надбавка на догляд за

дитиною-інвалідом віком до 18 років призначається одному з батьків, усиновителів, опікуну, піклувальнику, які не працюють, не навчаються, не проходять службу, не займають виборну посаду і фактично здійснюють догляд за дитиною-інвалідом [5].

Важливим показником розвитку суспільства є гуманне, турботливе й милосердне ставлення до дітей з особливими потребами, які не мають змоги вести повноцінне життя. Їхні проблеми завжди актуальні попри те, що держава намагається розв'язувати їх через адаптацію в суспільство.

Для поліпшення умов перевезення пасажирів з ураженням опорно-рухового апарату у вересні 2001 р. Кабінетом Міністрів України прийнято розпорядження «Про розробку та організацію серійного виробництва міських пасажирських автобусів і тролейбусів, переобладнаних або обладнаних спеціальними пристроями для перевезення інвалідів на візках». Передбачено серійний випуск уніфікованих вітчизняних транспортних засобів, які б забезпечували маломобільним групам населення і, насамперед, інвалідам на візках рівні з іншими громадянами можливості у користуванні міським пасажирським транспортом [15].

Унаслідок світових процесів глобалізації, демократизації і гуманізації, під впливом досвіду європейського освітнього простору, в українській системі освіти спостерігається процес модернізації, який включає в себе низку процесів, зокрема і поступовий перехід до інклюзивної моделі навчання. Дана модель передбачає організацію спільного навчання осіб з особливими потребами та їхніх здорових однолітків у загальноосвітніх навчальних закладах шляхом створення необхідних умов для такого навчання до потреб і можливостей осіб з обмеженими можливостями здоров'я. В свою чергу питання щодо необхідності переходу до інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я в українській системі освіти знайшло своє відображення у низці державних документів.

Правові аспекти щодо освіти дітей з інвалідністю містяться в Законах України «Про освіту», «Про дошкільнє виховання», «Про загальну середню освіту» тощо. Значну увагу приділено вирішенню проблем дітей з особливостями психічного і фізичного розвитку в Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17 квітня 2002 року.

Зокрема, в статті 21 Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (від 21 березня 1991 року), зазначається, що «держава гарантує інвалідам дошкільнє виховання, здобуття освіти на рівні, який відповідає їх здібностям і можливостям» [6]. У Законі «Про освіту», в статті 3, вказано, що «громадяни України мають право на безкоштовну освіту в усіх державних навчальних закладах незалежно від стану здоров'я». У статті 37 вище зазначеного закону говориться, що «для дітей, які потребують тривалого лікування, створюються дошкільні навчальні заклади, загальноосвітні санаторні школи-інтернати, дитячі будинки. Навчальні заняття з такими дітьми проводяться також у лікарнях, санаторіях, удома» [7]. Чинне місце серед нормативно-правових документів займає Закон «Про загальну середню освіту», в якому в статті 21 говориться, що «діти з вадами слуху, зору, опорно-рухового апарату мають забезпечуватися засобами індивідуальної корекції в порядку установленому Кабінетом Міністрів України» [9].

У Законі України «Про охорону дитинства» у статті 19 зазначено, що «для дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства, які потребують опіки та стороннього догляду, органи управління освіти, за згодою батьків дітей або осіб, які їх замінюють, забезпечують навчання в загальноосвітніх і спеціальних закладах за відповідними навчальними програмами, у тому числі й домашніх умовах. Тоді як діти-інваліди та інваліди з дитинства, які перебувають у реабілітаційних закладах, закладах та установах системи охорони здоров'я, системи праці та соціального захисту населення, мають право на здобуття освіти за індивідуальними навчальними програмами, які

узгоджуються з індивідуальними програмами реабілітації дітей-інвалідів та інвалідів з дитинства». У статті 26 цього ж закону вказано, що «забороняється дискримінація дітей-інвалідів і дітей з вадами розумового чи фізичного розвитку. Дітям-інвалідам і дітям з вадами розумового чи фізичного розвитку надається можливість отримати базову, професійно-технічну та вищу освіту, у тому числі в домашніх умовах. Таким дітям гарантується безоплатне забезпечення засобами індивідуальної корекції» [8].

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання» [4] врегульовані питання щодо часткового або повного утримання за рахунок держави дітей, які навчаються в спеціальних та інклюзивних класах загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема забезпечення безоплатним харчуванням дітей цієї категорії, приведення педагогічного навантаження вихователя (асистента учителя) у відповідність з педагогічним навантаженням вихователя загальноосвітньої спеціальної школи (школи-інтернату).

У грудні 2009 року Україна ратифікувала Конвенцію про права інвалідів, де в статті 24 наголошується, що «держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту, забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя. Держави-учасниці забезпечують, щоб діти з обмеженими можливостями здоров'я могли мати доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими». Серед Актів Міністерства освіти і науки України слід звернути увагу на Концепцію розвитку інклюзивної освіти (затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 1 жовтня 2010 року). У загальних положеннях якої говориться, що приєднавшись до основних міжнародних договорів у сфері прав людини (Декларації ООН про права людини, Конвенцій ООН про права інвалідів, про права дитини), Україна взяла на себе зобов'язання щодо дотримання загальнолюдських прав, зокрема, щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими освітніми потребами. Мета Концепції – створення

умов для удосконалення системи освіти та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, шляхом упровадження інноваційних технологій, зокрема, інклюзивного навчання; формування нової філософії суспільства щодо позитивного ставлення до дітей та осіб з порушеннями психофізичного розвитку та інвалідністю. Відповідно до мети основними завданнями є: запровадження інноваційних освітніх технологій в контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю; формування освітньо-розвивального середовища для дітей з особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах з урахуванням потреби суспільства; удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання [12, с. 3-5].

Як зазначається у Державній доповіді про становище дітей в Україні щодо захисту права на освіту, істотне вдосконалення нормативно-законодавчої бази дозволило запровадити інклюзивне навчання дітей з інвалідністю, починаючи з дошкільного віку, створити новий тип загальноосвітнього навчального закладу – навчально-реабілітаційний центр, збільшити фінансування навчання цих дітей в інклюзивних класах загальноосвітніх закладів, врегулювати оплату праці педагогів цих класів, відповідно освітня інклюзія в дошкільних, загальноосвітніх і вищих навчальних закладах набула позитивної динаміки (частка дітей з інвалідністю в складі всіх користувачів навчальних закладів за час дії Програми щорічно збільшувалася). Позитивна динаміка освітньої інклюзії в навчальних закладах свідчить про організацію більш сприятливих, ніж раніше, умов доступу до навчання, збільшення толерантності до освітньої інклюзії всіх учасників навчально-виховного процесу – адміністраторів, педагогів, дітей і батьків [2, с. 110-111].

Передбачається, що до 2022 р. всі діти, які навчаються в спеціальних школах для дітей із затримкою психічного розвитку, поступово перейдуть у звичайні навчальні заклади. Попередньо ці діти навчатимуться у спеціальних підготовчих класах, потім перейдуть у спеціальні та інклюзивні класи ЗНЗ, де розвиватимуться поряд зі звичайними дітьми; організацію їхнього навчання буде побудовано на основі особистісно орієнтованих методів з урахуванням індивідуальних особливостей таких дітей [3].

Висновки. Таким чином, проблеми соціальної роботи з дітьми з інвалідністю є досить актуальними як на рівні суспільства та держави, так і на місцевому та індивідуальному рівнях. Саме ця актуальність повинна спонукати соціальні інституції та тих, хто в них працює, приділяти велику увагу пошуку, розробці і впровадженню моделей соціальної підтримки, які б найбільше відповідали потребам дітей з особливими потребами й були оптимально пристосовані до місцевих умов, традицій та ресурсних можливостей.

Дане дослідження не претендує на вичерпність вивчення проблеми. Широке коло проблем соціальної роботи з дітьми з обмеженими можливостями спонукає до їх вивчення та вирішення в соціально-педагогічному аспекті, оскільки саме від підготовки фахівців соціальної сфери до роботи з дітьми з інвалідністю залежить успішність подолання вище описаних проблем.

Використана література:

1. Декларація про права інвалідів (затв. Резолюцією тринадцятої сесії Генеральної Асамблеї ООН 3447 (XXX) від 9 грудня 1975 р.). [Електронний ресурс]. – Ресурс доступу: <http://www.un.org/russian/document/declarat/disabled.htm>
2. Державна доповідь про становище дітей в Україні «Реалізація Конвенції ООН про права дитини в Україні: досягнення, проблеми, перспективи» (за період 2009-2016 рр.). Київ, 2016. – 164 с.

3. До 2022 р. учнів із спеціальних шкіл для дітей із затримкою психічного розвитку поступово переведуть до інклюзивних класів загальноосвітніх навчальних закладів / Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2016/10/26/do-2020-roku-uchniv-iz-speczialnix-shkil/>

4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України про освіту щодо організації інклюзивного навчання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>

5. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>

6. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21 березня 1991 року / [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

7. Закон України №1060-ХІІ. «Про освіту» / Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №34. – 451 с.

8. Закон України №2402-ІІІ. «Про охорону дитинства» / Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №30. – 142 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

9. Закон України №651-ХІV. «Про загальну середню освіту» / Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №28. – 230 с.

10. Іпатов А. В., Ханюкова І. Я. Поняття інвалідності в аспекті сучасного міжнародного права // Український вісник медико-соціальної експертизи. – № 3. – 2015. – С. 15-21.

11. Конституція України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EА%2F96-%E2%F0&c=1>

12. Концепція розвитку інклюзивної освіти / Дефектолог. – 2010. – №3(39). – С. 3–5.

13. Кривоконь Н.І. Проблеми соціальної роботи та соціальної політики в Україні [Текст:] навчальний посібник / Н.І. Кривоконь. – Чернігів: Чернігівський державний технологічний університет, 2012. – 320 с.

14. Новий англо-український словник – Понад 140 000 слів та словосполучень - 2-ге видання, випр. та доп. – К.: Чумацький Шлях, 2004. – 668 с.

15. Основи соціального захисту інвалідів в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.ztbljust.gov.ua/structure/Osnovi_sotsialnogo_zahistu_invalidiv_v_Ukrayini/

16. Платонова О. Г. Особливості соціалізації дітей з обмеженими функціональними можливостями / О. Г. Платонова // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія: Педагогіка. – 2014. – Т. 251. – Вип. 239. – С. 127-130.

17. Тарасенко Вікторія Сергіївна. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Одеська національна юридична академія. – О., 2005. – 18 с.

References:

1. Deklaratsiia pro prava invalidiv (zatv. Rezoliutsiiei trynadtsiatoi sesii Heneralnoi Asamblei OON 3447 (XXX) vid 9 hrudnia 1975 r.). [Elektronnyi resurs]. – Resurs dostupu: <http://www.un.org/russian/document/declarat/disabled.htm>

2. Derzhavna dopovid pro stanovyshe ditei v Ukraini «Realizatsiia Konventsii OON pro prava dytyny v Ukraini: dosiahnennia, problemy, perspektyvy» (za period 2009-2016 rr.). Kyiv, 2016. – 164 s.

3. Do 2022 r. uchniv iz spetsialnykh shkil dlia ditei iz zatrymkoiu psykhichnoho rozvytku postupovo perevedut do inkluzyvnykh klasiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv / Ofitsiinyi sait Ministerstva osvity i nauky

Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2016/10/26/do-2020-roku-uchniv-iz-specialnix-shkil/>

4. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy pro osvitu shchodo orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia». [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1324-18>

5. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnu sotsialnu dopomohu invalidam z dytynstva ta ditiam-invalidam». [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>

6. Zakon Ukrainy «Pro osnovy sotsialnoi zakhyschenosti invalidiv v Ukraini» vid 21 bereznia 1991 roku / [Elektronnyi resurs]: Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/875-12>

7. Zakon Ukrainy №1060-XII. «Pro osvitu» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1991. – №34. – 451 s.

8. Zakon Ukrainy №2402-III. «Pro okhoronu dytynstva» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2001. – №30. – 142 s. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

9. Zakon Ukrainy №651-XIV. «Pro zahalnu seredniu osvitu» / Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 1999. – №28. – 230 s.

10. Ipatov A. V., Khaniukova I. Ya. Poniattia invalidnosti v aspekti suchasnoho mizhnarodnoho prava // Ukrainskyi visnyk medyko-sotsialnoi ekspertyzy. – № 3. – 2015. – S. 15-21.

11. Konstytutsiia Ukrainy. – [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0&c=1>

12. Kontseptsiiia rozvytku inkliuzyvnoi osvity / Defektoloh. – 2010. – №3(39). – S. 3–5.

13. Kryvokon N.I. Problemy sotsialnoi roboty ta sotsialnoi polityky v Ukraini [Tekst:] navchalnyi posibnyk / N.I. Kryvokon. – Chernihiv: Chernihivskyi derzhavnyi tekhnolohichniy universytet, 2012. – 320 s.

14. Novyi anhlo-ukrainskyi slovnyk – Ponad 140 000 sliv ta slovopoluchen - 2-he vydannia, vypr. ta dop. – K.: Chumatskyi Shliakh, 2004. – 668 s.

15. Osnovy sotsialnoho zakhystu invalidiv v Ukraini. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.ztbljust.gov.ua/structure/Osnovi_sotsialnogo_zahistu_invalidiv_v_Ukraini/

16. Platonova O. H. Osoblyvosti sotsializatsii ditei z obmezhenyimi funktsionalnymi mozhlyvostiamy / O. H. Platonova // Naukovi pratsi [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»]. Serii: Pedagogika. – 2014. – T. 251. – Vyp. 239. – S. 127-130.

17. Tarasenko Viktoriia Serhiivna. Pravove zabezpechennia sotsialnoho zakhystu ditei-invalidiv v Ukraini: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.05 / Odeska natsionalna yurydychna akademiia. – O., 2005. – 18 s.